

een verschijnsel, dat mij ernstiger lijkt dan velen het zien.

Mijn inzender begint met me in den hoek der mopperaars te zetten, en vraagt dan: of de Schrift-zelve ons niet gedurig opwekt tot dankbaar gedenken; of de twaalf-en-een-half, de vijf-en-twintig, de veertig, de vijftien-veertig, en de vijftigjarige ambtsbediening van een dienaar des Woords, den predikant en zijn gemeente daarvoor geen billijke reden geven; of het geen verblijdend teeken is van waardeering van de bediening des Woords en van liefde voor haar dienaren bij onze kerken, dat ze zulke gedenkdagen graag viëren; en of dat alles, onder het brandmerk van schepsel-veroering, nu maar zoo in den ban mag worden gedaan.

Om van het laatste terug te komen op het eerste, begin ik met mijn opponent de verzekering te geven, dat ik met een goede consciëntie meen te kunnen zeggen, heusch niet rond te loopen met het brandmerk-ijzer dat men in den hoek der mopperaars gewoon is altijd door gloeiend te houden, en dat ik wel wenschte, dat hijzelf mij dat ijzertje niet zoo haastig op den rug had gezet, door me een plaats onder de mopperaars te geven.

Ik moet bekennen, dat men me, zonder me onrecht te doen, bij heel wat groepen van menschen kan indeelen, wier gezelschap niet vereerend is, maar bij de mopperaars — neen, daar heb ik me nooit thuis gevoeld, en daar heeft zelfs m'n „ouwe dag" me, gelukkig, nog niet gebracht.

Zelfs ben ik nog niet te mopperig om van een feestje te houden, en het anderen van harte te gunnen.

Dat is, m'n criticus heeft gelijk, ook volkomen naar de Schrift.

Onze bijbel is zoowel een boek van blijdschap als „van schoonheid". Geen ander boek in de wereld wekt zoo rusteloos, overal waar er reden voor is, tot blijdschap op, als de Schrift. En als ze komt tot de kern van haar inhoud — dan roept ze: „Ziet, ik verkondig u groote blijdschap".

Dat behoort tot de heerlijkheid der Schrift. Want het is de glans van Gods wonderbare liefde, die lust heeft in de vreugde, in de zaligheid van menschen, van zondaren.

Laat ons maar veel van deze blijdschap indrinken en — weer uitstralen.

En zeker, daarbij hoort dan ook het blij en dankend gedenken van stof tot blijdschap, die onze God ons gaf: in bijzondere weldaden, in uitredingen uit nood, in bewaring te midden van gevaren, in levensverlenging, in hulp bij de vervulling onzer roeping.

En het zou schrikkelijk ondanbaar zijn, als een dienaar des Woords aan een der mijlpalen — waar bij wij, menschen, nu eenmaal onzen weg moeten meten — in zijn ambtelijken arbeid voorbij zou kunnen gaan, zonder diep-oetmoedig te danken voor de genade die hem riep en staande hield. Want er kan een arm zondaar kwalijk grooter genade en eere te beurt vallen, dan boodschapper Gods bij Zijn volk te mogen zijn. En niemand heeft er meer reden om blijde te zijn, dan de verkondiger van de blijdschap, van DE blijde boodschap

mag wezen — of het moest de Kerk van Christus zijn, om wier wille de boodschap en de boodschapper beide uitgezonden worden.

Zeker, laat ze gedenken.

Maar laat het gedenken dan ook een gedenken zijn in het licht van de boodschap, en laat de blijdschap daarbij dan ook uit de boodschap geboren worden.

Doch, dat dan boodschapper en gemeente daarvoor beide de stille zoeken.

Hij, om al het gebrek, dat zijn werk ontsierde en om al de zonde die het bevleekte.

Zij, om de sleur, de onopmerkzaamheid, het gemis van geloof en van vruchtbaarheid, waarmee ze al te dikwijls het Woord haars Gods ontving.

Zoo'n gedenktag zal altoos vóór alles een dag van verootmoediging moeten zijn — en eerst uit de verootmoediging zullen er de dank en de lof kunnen opgaan.

Maar — en dat is het wat me er huiverig voor maakt — in dat teeken der verootmoediging staan onze jubilea meestal niet.

De persoon van den dienaar des Woords staat daarbij doorgaans in het middelpunt.

Hij wordt, zooals het heet, gefeliciteerd, gecompimenteerd en gefeteerd. In toespraak na toespraak worden zijn verdiensten — hij mocht ze anders eens vergeten! — voor hem opgesomd. Zijn gaven, zijn werkracht, zijn ijver, zijn toewijding worden geprezen. Zóó geprezen, dat hij, als hij een oetmoedig of ook maar een bescheiden mensch is — er verlegen onder wordt, af en toe z'n hoofd moet schudden, inwendig protesteert, beklemd wordt door de overdrijving in het eene, door de tastbare onwaarachtigheid in het andere.

De ure van herdenking wordt hem zoo gemaakt tot een van diavelsche verzoeking. En het zal een groote genade zijn als hij er aan ontkomt. Maar zal hij er aan ontkomen? Zal hij straks te midden van familie en vrienden niet met zelfvoldaanheid constateeren of anders met genoegen hooren constateeren, dat er „veel belangstelling" was, dat er „mooi gesproken" is, dat alles „prachtig verliep" enz. ...

En de gemeente? De gemeente heeft misschien het aangename gevoel, dat ze zich goed gehouden heeft, dat ze haar tekort in gebed voor haar dienaar, in meeleven in zijn arbeid, in het waarachtig eeren van zijn dienst door gehoorzame aanvaarding van de boodschap die hij brengt, schitterend heeft gewerkt.

Och neen, zóó is het niet bedoeld — niet voor den dienaar en niet voor haar zelf — maar dat is toch maar al te vaak — en zielkundig zeer begrijpelijk — het niet-bedoelde resultaat.

En nu laat ik maar rusten de onheilzame factoren die er overigens nog werken in het organiseren van dergelijke jubilea: in de zucht, om vooral niet ongunstig af te steken bij naburige gemeenten, in de gedachte aan het goed figuur, dat men straks maken zal in de pers: het portret van dominé, en dan daarbij de gehouden toespraken en de cadeaux, de enveloppe vooral niet te vergeten...

Neen, dergelijk jubileeren — en de meeste jubilea

dankbaarheid, zich uitend in gehoorzaamheid, is geen sprake. Emile mag geen gehoorzaamheid leeren. Het woord mag in zijn woordenboek niet voorkomen. Zou iemand als Rousseau dan onze opvoeder en onderwijzer kunnen zijn?

Godsdienst is een dienen uit liefde van Hem, een zich absoluut overgeven aan Hem, die ons schiep, ons verlost en zalig maakt. Ook daarvan wil Jean Jacques Rousseau niet weten. Religie is wel voor hem een dienen, maar in de averecht-sche zin, dat God hem dient. Alleen wat hem, mensch, gelukkig maakt, is goed. Hij gelooft, wat hij noodig oordeelt en nuttig keurt. Alleen wat troost geeft, of gelukkig maakt, wordt als waarheid aangenomen. Hierin stemt Rousseau met de filosofen der 18de eeuw overeen, dat de menschelijke rede rechter over waarheid en onwaarheid is. Ook de beginselen van het Christendom moeten volgens hen door de rede kritisch worden beoordeeld. De rede is gave der Natuur. Wat met haar overeenstemt mag waarheid heeten. Wat zich tegen haar stelt, is dwaling of bedrog. Wie vasthoudt aan de geopenbaarde waarheden des Bijbels is of een domoor of een huichelaar. De inhoud van de Schrift moet gekeurd worden door de rede en krijgt door haar arbeid recht en geldigheid. Wel nadert Rousseau Gods Woord met een zekere eerbied, meer dan de Encyclopedisten, die niet dan hooren er voor hebben, maar in diepste grond staat ook Rousseau kritisch, sceptisch, ontkennend er tegenover. Laatste bron van kennis, met beslissend gezag, is de Bijbel hem niet. Zijn Savoyesche vicaris acht de Openbaring overbodig en verderfelijc. Hij heeft alle boeken gesloten. Een boek slechts ligt open voor aller oogen: het boek der natuur.

Maar de Rede is hem evenmin beslissend. Rousseau is geen rationalist in de gewone beteekenis. Tegenover de grenzenloze aanmatiging der filosofie treedt hij scherper nog op dan tegenover de Bijbel. Hij is overtuigd, dat de zuiver theoretische rede, het bloote denken, de wereldraadselen niet kan oplossen. Wars het zoo, dan moesten de filosofen door de Rede tot dezelfde resultaten komen, want ieder hunner stelt zich in dwaze hoogmoed

zijn, ondanks de gebruikelijke verzekeringen, dat men het schepsel niet wil verheerlijken, niet beter — hoort in de Kerk des Heeren niet thuis. Het strekt niet tot verheerlijking onzes Gods, en het sticht evenmin. Het bedreigt beide: gemeente en dienaar, met groote geestelijke schade.

Laten we niet jubileeren, maar eenvoudig en stil, oetmoedig en dankend gedenken, gebogen voor Gods aangezicht, en beproevend, beide dienaar en gemeente, onzen arbeid en de vrucht — want daar zoekt onze God naar — die hij droeg.

En dan geen bazuin aan den mond in mooie persverslagen.

En als dan onze christelijke pers zich ook hierin christelijk houdt, dat ze wat minder gul is met foto's en lofuitingen, zal deze „ergernis" — in Schriftuurlijken zin bedoeld — uit ons midden opgeruimd zijn, en de duivel zal er niet om juichen.

V.

F.

Helène Swarth „Kinderen".

Eenige jaren geleden verscheen bij den uitgever J. H. Kok te Kampen een verzenbundel van de dichteres Helène Swarth onder den titel „Avond-dauw".

Men herinnert zich de blijde ontmoeting, die deze bundel wekte.

Van de beginjaren der Tachtigersperiode af kende men Helène Swarth als de dichteres van het pessimisme, van de sombere, lichtlooze melancholie, die de teleurstellingen van haar jeugd nooit vergeten kon en geen hoop of verwachting meer had.

En nu was daar ineens het getuigenis, dat de dauw der genade over haar levensavond was neergevallen, nu was daar uit dat pessimisme de verheffing naar de hoogte van het licht. Tegenover de troosteloosheid van vroeger glansde nu de vreugde, in plaats van het uitzichtloze doordichte nevels van donkerheid was er nu het opengaan van een wijd en heerlijk versicht.

Alom is in onzen kring het getuigenis van „Avond-dauw" met blijdschap ontvangen: een begin, zeker, maar dat dan toch de verwachting wekte op een eindelijk vinden van den vrede, die alle verstand en ook alle teleurstelling en levensverdriet te boven gaat...

Sindsdien zijn, voorzover mij bekend is, twee nieuwe bundels verschenen: „Natuurpoëzie" en kortgeleden „Kinderen" — maar de vervulling van de gewekte verwachting brachten ze niet. Zelfs vindt men er veelmeer de oude dan de nieuwe Helène Swarth in terug en van de stijging uit een leven van triestigheid tobben tot de hoop op eeuwige vreugde bespeurt men niets.

De verklaring van dit bij eersten indruk vreemde verschijnsel is, dat de beide later verschenen bun-

aan, alsof hij ze alleen in pacht heeft. Doch ware kennis heeft geen hunker. Hoe komt dat zoo? Volgens Rousseau, omdat de menschelijke geest, als theoretische rede genomen, ontoereikend is. Gods wezen en de kern der religie blijven onbegrijpelijk. Ze behooren tot de geheimnissen, die zich verbergen in regionen, waar de mensch noch met zijn zinnen, noch met zijn rede kan doordringen. Hoe meer we er over nadenken, hoe meer we ons verwarren.

Maar, gaat hij voort, gelukkig bezit ik een zekerheid op dit gebied, onafhankelijk van en hooger dan mijn denken. Uit welke bron komt deze zekerheid? Van het inwendig licht. De vragen, die bij dit licht onbeantwoord blijven, zijn nutteloos voor mijn gedrag en gaan mijn rede te boven. En voor wat het inwendig licht leert, zijn geen verdere bewijzen noodig. Ze hebben zekerheid in en bij zich zelf. Het Gevoel, de intuïtie, sprekend tot hem, is sterker dan de rede, die ze bestrijdt. Wat het Gevoel goed noemt, is goed. Het geweten is de goede, betrouwbare leidraad van den mensch, het aangeboren beginsel van gerechtigheid en deugd.

Deze en dergelijke uitspraken vinden we in de Geloofsbelijdenis van den Savoyeschen vicaris, een stuk zeker langer dan zes leespreken, en de kern van de Emile, bedoeld als voorbeeld van de wijze, waarop het godsdienst-onderwijs aan jongelingen van 15 tot 20 jaar gegeven kan worden.

Hij leidt ze in, door een teekening van het onderwijs in de catechismus uit zijn tijd. Het onderwijs van gansch Frankrijk was in handen van de Jezuïeten en niet al hun leermeesters waren even bekwame paedagogen. Rousseau zegt er van: Moest ik de ergerlijkste domheid schilderen, ik koos een schoolmeester, die aan kinderen de catechismus onderwijst. Wil ik een kind krankzinnig maken, ik dwong het te verklaren, wat het beweert als het zijn catechismus zegt. Het is een leeren spelen met woorden. Wanneer dit noodig is om de zaligheid te verdienen, zou men de hemel met ekstase en spreuwen kunnen bevolken. Emile zal in geen enkele godsdienst en sekte worden opgevoed. Rou-

deels vroegheid van een arbeid staan, ver eenzelfde onder een en op „A dus nog k tuurpoëzie en den ge

‘t is noc we den bi den we v tot een lo „Kinder jaren van meer rec oudere po werp had waren te ‘t Zij r in de ver toelaat, n twee of leeren ied over kind ten, kinde kindergeb Helène S dachten g neming g de na Te kinder-figi chologisch de oudere vinden in Boudier-B ws hier i vreugden.

Er is ve verzamelde schriftblau uitgave. Maar v karakteris dadelijk s opent. E op de se neer op vlassen, i op de „ droomend En dan „Bij t vr Voorvoel Dat noot Dat noot Maar en In dien vorm, kl

‘t is noc we den bi den we v tot een lo „Kinder jaren van meer rec oudere po werp had waren te ‘t Zij r in de ver toelaat, n twee of leeren ied over kind ten, kinde kindergeb Helène S dachten g neming g de na Te kinder-figi chologisch de oudere vinden in Boudier-B ws hier i vreugden.

Er is ve verzamelde schriftblau uitgave. Maar v karakteris dadelijk s opent. E op de se neer op vlassen, i op de „ droomend En dan „Bij t vr Voorvoel Dat noot Dat noot Maar en In dien vorm, kl

‘t is noc we den bi den we v tot een lo „Kinder jaren van meer rec oudere po werp had waren te ‘t Zij r in de ver toelaat, n twee of leeren ied over kind ten, kinde kindergeb Helène S dachten g neming g de na Te kinder-figi chologisch de oudere vinden in Boudier-B ws hier i vreugden.

Er is ve verzamelde schriftblau uitgave. Maar v karakteris dadelijk s opent. E op de se neer op vlassen, i op de „ droomend En dan „Bij t vr Voorvoel Dat noot Dat noot Maar en In dien vorm, kl

‘t is noc we den bi den we v tot een lo „Kinder jaren van meer rec oudere po werp had waren te ‘t Zij r in de ver toelaat, n twee of leeren ied over kind ten, kinde kindergeb Helène S dachten g neming g de na Te kinder-figi chologisch de oudere vinden in Boudier-B ws hier i vreugden.

Er is ve verzamelde schriftblau uitgave. Maar v karakteris dadelijk s opent. E op de se neer op vlassen, i op de „ droomend En dan „Bij t vr Voorvoel Dat noot Dat noot Maar en In dien vorm, kl

‘t is noc we den bi den we v tot een lo „Kinder jaren van meer rec oudere po werp had waren te ‘t Zij r in de ver toelaat, n twee of leeren ied over kind ten, kinde kindergeb Helène S dachten g neming g de na Te kinder-figi chologisch de oudere vinden in Boudier-B ws hier i vreugden.

Er is ve verzamelde schriftblau uitgave. Maar v karakteris dadelijk s opent. E op de se neer op vlassen, i op de „ droomend En dan „Bij t vr Voorvoel Dat noot Dat noot Maar en In dien vorm, kl

‘t is noc we den bi den we v tot een lo „Kinder jaren van meer rec oudere po werp had waren te ‘t Zij r in de ver toelaat, n twee of leeren ied over kind ten, kinde kindergeb Helène S dachten g neming g de na Te kinder-figi chologisch de oudere vinden in Boudier-B ws hier i vreugden.

POPULAIR-WETEN - SCHAPPELUKE SCHETSEN

Rousseau's Emile.

III.

Religie en religieuze opvoeding bij Rousseau.

God alleen is groot. Wanneer Hij niet alles omvatte en vervulde, zou Hij niet zijn.

Daarom is religie absoluut en centraal, en benaderen we de waarde van een leeraar der menschheid, zooals Rousseau wilde zijn, het best door van zijn Godsdienst uit te gaan.

Religie is absoluut. Dat beteekent, dat ze niet uit den mensch kan zijn, want ze vraagt heel den mensch op. Alleen wie werd herboren tot oetmoed kent haar eerste ritselingen. Hij mishaagt zich zelf vanwege zijn zonden, zoekt zijn zaligheid buiten zichzelf in Christus en voelt in zich de drang der verplichting tot een nieuwe gehoorzaamheid, opdat God zij alles, ook in hem.

Niets daarvan bij Rousseau. Van zijn jeugd aan wordt zijn leven gedragen door groote trots van het hart, door zelfingenomenheid. Hij blijft zijn leven lang egoïst, egocentrisch in zijn handelingen. Hij, als een andere Faust, leeft vanuit de idee van het zelfbeschikkingsrecht van den mensch. Faust eisch geluk. Alleen wie hem geluk schenkt, zal hij dienen, aan zoo een zal hij zich overgeven, al is het aan den duivel. — Rousseau, de even hoogmoedige, in klaarder vorm nog dan Goethe's Faust, kan zich niet afhankelijk van God gevoelen. En is het afhankelijkheidsbesef niet de grondzuil, door God zelf in 's menschen hart gezet, van de ontwakende kinderlijke religie? Rousseau vindt een gebed in den zin van vragen om hulp eigenlijk onbeschaamd en zonder nut. In de Emile zegt hij: „Ik zeg Hem om zijn gaven, maar ik vraag hem er niet om." Hij acht het aanvaarden van gaven vreeselijk. „Genade" wenscht hij niet te kennen. Hij zal zelf zijn zaligheid verdienen. Van

seau wil waarloet moet.

En dan en half die als v geestelijk zijn, die diens ver zondere leiden. E hoe hij z ning en t deze gelo geestelijk seant zelf Maar das kiezen. D het kreek een hoog kusten r lange sch lingen va het men dozer ho van zwij belijdenis in de ik zielewors beweegt bestuurd en kan, d alle ding God over als Hem wil door wie hij mij en r Verder in deze hij een b geloofsa volg hier als hoog

keringen, dat ten, niet beter iet thuis. Het Gods, en het gemeente en e. eenvoudig en gebogen voor de dienaar en — want daar roeg.

and in mooie ich ook hierin er gul is met jernis — in ons midden er niet om

F.

KUNST

den uitgever indel van de titel „Avond- troering, die

lode af kende ran het pessi- melancholie, d nooit ver- ning meer had, jonis, dat de nd was neer- isme de ver- d. Tegenover nde nu de e door dichte ppenaan van

van „Avond- begin, zeker, rekte op een alle verstand liet te boven

and is, twee poëzie" en vulling van niet. Zelfs de nieuwe ging uit een op eeuwige

ruk vreemde schenen hun-

Doch waro it dat zoo? elijke geest, ereikend is, ren onbegrij- en, die zich h noch met doordringen, neer we ons

ik een za- an en hoo- komt deze De vragen, zijn nuttere te bol- leert, zijn bben zeker- de intuïtie, ede, die ze it, is goed. e leidsman sel van ge-

i we in de en vicaris, ken, en de rbeeld van ijs aan jon- an worden. g van het Het onder- len van de waren even van: Moest k koos een atochismus ig maken, eweert als ren spelen n de zalig- met ekstern zal in geen vood, Rou-

dels vroeger gedichte verzen bevatten. Uit de veelheid van bijdragen aan tijdschriften, die gedurende een arbeidsperiode van bijna 50 jaar waren ontstaan, verzamelde Hélène Swarth de verzen over eenzelfde stof. En die rangschikte ze en gaf ze onder een gemeenschappelijke titel uit. De bij en op „Avonddauw" aansluitende verzen moeten dus nog komen, als ze tenminste komen, en „Natuurpoëzie" en „Kinderen" hebben met den inhoud en den geest van „Avonddauw" niets uit te staan.

't is noodig, dat we dit in het oog houden, als we den bundel „Kinderen" open slaan; anders zouden we van een verkeerde praemisse uitgaan en tot een foutieve conclusie komen.

„Kinderen" ¹⁾ bevat verzen uit de achterliggende jaren van de dichteres, misschien wel enkele van meer recenten datum, maar toch in hoofdzaak oudere poëzie, verzen, die alle het kind tot onderwerp hadden en daarom onder één verzameltitel waren te vereenigen.

't Zijn ruim 80 gedichten, veelal sonnetten en dan in de verschillende variaties die deze dichtvorm toelaat, maar ook strophische verzen, terzinen, twee- of meerregelige versgroepen. En ze reflecteren ieder voor zich het kinderleven, handelend over kinderstoutheid, kinderverdriet, kindergedachten, kinderfantasie, kinderspel, kinderverlangen, ook kindergebed. Op de eenvoudige, sobere manier, die Hélène Swarth kenmerkt, worden vaak fijne gedachten geuit, die van liefdevolle en scherpe waarneming getuigen. Geheel in overeenstemming met de nu Tachtig veelvuldige kunstschepingen die kinderfiguren ver-beelden, zijn ze gericht op psychologische beschouwing en het zich inleven van de ouderen in de wereld van het kind. Wat we vinden in het proza van Carry van Bruggen, Ina Boudier-Bakker, Anna van Gogh-Kaulbach e.a., zien we hier in de poëzie: het kind in zijn zorgen en vreugden.

Er is veel moois in deze verzen en dat ze, aldus verzameld, bewaard zijn uit de verdwijning in tijdschriftblad zijden, is de directe verdienste van deze uitgave.

Maar wel is de geest van deze kinderverzen karakteristiek voor de vroegere Hélène Swarth. Al dadelijk spreekt dat uit het sonnet dat den bundel opent. Een moeder heeft haar sluimerend kind op de schoot der dichteres gelegd. En deze ziet neer op „t blank gelaatje, omblond van glanzend vlassen, aromig haar", op „de rozevoetjes bloot", op de „ontloken lipjes", op het „klein meisje, droomend op de grens van 't leven".

En dan volgt deze ontboezeming:

„Bij 't vreemde kind, mijn hart geleend voor even,
Voorvoelde ik toen met felle zekerheid
Dat nooit mijn hart van moedervreugd zou beven,
Dat nooit mij liefde een eigen kind zou geven
Maar enkel droomen, smart en eenzaamheid?"

In dien laatsten regel, gesteld in den vragenden vorm, klinkt de grondtoon door van gansch de

¹⁾ Uitg. van J. H. Kok te Kampen, 1932.

sau wil hem slechts in staat stellen, die te kiezen, waartoe het beste gebruik van zijn rede hem leiden moet.

En dan vertelt hij — de Emile is half leerboek en half roman — van een verdwaasd jongeling, die als verloren zoon aanklopt bij een Roomsche geestelijke. Deze blijkt een voortreffelijk mensch te zijn, die het hart van zijn beschermeling doorziet, diens vertrouwen weet te winnen en hem met bijzondere tact op de goede paden weet terug te leiden. Eindelijk lokt de geestelijke de vraag uit: hoe hij zoo gelukkig kan zijn, bij allerlei miskenning en te midden van zooveel onthoring. Dan komt deze geloofsbelijdenis. Nog niet dadelijk. Zeker, de geestelijke wil biechten bij den jongeling, d.i. Rousseau zelf, na diens biecht ontvangen te hebben. Maar daarvoor wil hij een geschikt uur en plaats kiezen. De bijeenkomst had plaats in de leute, met het kriecken van de dageraad, buiten de stad, op een hooge heuvel. De stralen der opgaande zon kusten reeds de vlakten, wierpen op de velden lange schaduwen en verrijkten met duizend spelingen van het licht het schoonste tooneel, dat ooit het menschelijk oog kan treffen. — Te midden dezer heerlijke natuur ontvouwde, na een wijle van zwijgend genieten de geestelijke zijn geloofsbelijdenis van de natuurlijke godsdienst. En dat in de ik-vorm. Ze blijkt resultaat van moeilijke zieleworsteling. Eerste geloofsartikel is: Een wil beweegt het heelal. Tweede: De wereld wordt bestuurd door een wijze wil. Het wezen, dat wil en kan, dat spontaan handelt, het heelal beweegt en alle dingen ordent, noemt hij God. „Ik bespeur God overal in Zijn werken. Ik voel Hem in mij, zie Hem overal rond mij. Maar zoodra ik Zijn wezen wil doorgronden, zoodra ik zoeken wil, waar Hij is, wie Hij is en welke Zijn substantie, ontsnapt Hij mij en mijn verwarde geest ziet niets meer."

Verder betoogt de geestelijke, dat de mensch in deze wereld de eerste plaats inneemt en dat hij een bezielde wezen is. Zoo komt hij tot het derde geloofsartikel: De mensch bezit een vrije wil. Gevolg hiervan is: redelijke verantwoordelijkheid en als hoogste genot, tevredenheid met zich zelf.

poëzie van Hélène Swarth, de herinnering aan de bedrogen liefde, die haar smart en eenzaamheid heeft gebracht.

En telkens dringt uit de beschouwing van het kinderleven en de waarneming der kinderziel die desillusie naar voren.

Als ze een blij en zonnig kind ziet glimlachen, barst ze uit in een hartstochtelijk:

„Kind, zeg mij, dat eens, van de aard gereten
Mijn heimweeziel den Hemel wedervind!"

En als ze een kind opgetogen hoort roepen, dat het van zijn leven nog niets heeft gezien dat zóó mooi was, (als de lichtjes rondom een vijver), klaagt ze:

„Kind, voel je al nu den tijd gesplitst in deelen?
Is heel je leven niet meer Nu en Hier?"

Voorts trekt het met heimwee terugdenken aan vroeger, toen het leven zoo vol van beloften en rijk aan verwachting was, als een donkere draad door heel dezen bundel heen. Ik wijs op verzen als „Lentemorgen", de herinnering aan blijde, zorgeloze jeugd, „Zomeravond", „In Avondgoud", „De Legkaart", dat eindigt in de pessimistische woorden:

„O kinderen, kruipende aan den grond verbonden!
Zoekt langer niet! — 'k Heb 't ook niet weergevonden,
't Verloren dak, dat mij bescherming bood";

„De kleine Kroonprins", „Vereenzaamd", „Zomerdroom", waarvan de laatste regels luiden:

„..... En het droombeeld verdween
En het leven werd arm weer: Ik bleef alleen.

Opmerkelijk is ook het naar verhouding groote aantal verzen over kindersmart en kindersterven, b.v. „Het doode kindje in April", „Stervend kindje", „Hemelheimwee", „Laatste dag", „Verlaten", „Na moeders dood", „Die vreemde vrouw" (n tweede moeder), „Vereenzaamd", „Miskend", e.d.

Dit zijn alle de typische trekken van het beeld, dat we uit de poëzie van Hélène Swarth die vóór „Avonddauw" ligt, kennen: heimwee, somberheid, dood, verlangen.

En al staan daar nu wel andere verzen tegenover („St. Nicolaas", „Sneeuw", „Bouwen", „Luchtballonnen", „Wondertol", „Lezen en platen kleuren" e.d.), de geest van dezen bundel is die van het pessimisme, dat Hélène Swartha poëzie altijd heeft gestempeld.

En daarom, al erkennen we gaarne de verdienste van deze verzen uit artistiek oogpunt en achten we hun vereeniging tot een bundel een goede daad — bevredigen kan „Kinderen" ons niet.

Na „Avonddauw" hoopten we op andere verzen, verzen van de veranderde Hélène Swarth, die van dat neerdrukkend verleden zich heeft bevrijd en opziet naar een verheffende toekomst. Al bewaren „Natuurpoëzie" en „Kinderen" veel, dat het bewaren waard is, omdat Hélène Swarth een kunstnares is, die de harp der poëzie met groot talent bespeelde, op grond van „Avonddauw" hopen we op een rijker erfenis, dan die van goede literaire kunst alleen, op een einde van haar levenslid in een overnemen van de accoorden, die Jacqueline

's Menschen ziel is onsterfelijk en bestemd om, na de vernieling van het lichaam, het leven hiernaals te genieten. Daarna ontwikkelt de vicaris zijn ideeën omtrent God als schepper, als de Eeuwige, als de Onafhankelijke, Wiens wil Zijn macht is, als de Algoede, met liefde voor de orde, als de Rechvaardige, die rekenschap eischt van wat de mensch gedaan heeft. Hij eindigt met de aanbidding van dien onbegrijpbaren God. „Ik verootmoedig mij en zeg Hem: Wezen der Wezens, ik ben, omdat Gij zijt; als ik onophoudelijk over „U denk, verhef ik mij tot mijn oorsprong. Het „nuttigst gebruik, dat ik van mijn rede maken kan, bestaat hierin, dat ik mij voor U verootmoedig. Mij overstelpt te gevoelen door Uw grootheid, verrukt mijn geest, is de bekoring mijner „zwakte".

Dan gaat de Savoysche vicaris over tot de praktische voorschriften, maar deze, de zedelijke opvoeding betreffend, bespreken we D.V. in een volgend artikel.

De opvoeding naar zijn godsdienstige opvatting wil Rousseau laat aanvangen. Als Emile 15 jaar oud is, zal hij niet weten dat hij een ziel heeft, misschien is het op 18-jarige leeftijd nog de tijd niet om het hem te leeren.

Hoe komt Rousseau tot deze uitspraak? Allereerst omdat hij vreeselijk bang is voor schijn-weten, voor woorden zonder inhoud. Maar dan ook, omdat hij in dezen aan zijn regel getrouw is, dat alles naar de natuur moet zijn en dus een lange, lange voorontwikkeling vooraf moet gaan, zal het kind rijp zijn voor de diepe gedachten en zware redeneeringen, die deze natuurlijke godsdienst eischt. — Ze is filosofisch gefundeerd en opgebouwd.

Maar hij vergist zich. Zie niet Herbart, voorzeker geen Calvinistisch Christen: „De idee God moet als „het eindpunt der wereld, als het toppunt van alle „verhevenheid, reeds vroeg in de kindsheid doorschemeren, en wel zoodra het kinderlijk gemoed „over de grenzen van zijn horizon tracht heen te „blikken. Nooit zal de religie de plaats der rust „in de diepte van het hart innemen, de plaats die „haar toekomst, wanneer haar grondgedachten niet

van der Waals heeft aangeslagen, toen ze in haar „Die mijns harten vrede zijt" als de slotsom van haar levenservaring aangaf: „Buiten U is niets dan strijd, niets dan moeite, niets dan zorgen..." Want zulk een einde zou beteekenen dat ze, na al haar levensstrijd, in Christus den stervensvrede gevonden heeft.

C. T.

MUZIKALE KRONIEK

Horace Wadham Nicholl.

De naam van den componist, hierboven genoemd, duidt al aan, dat we met een Engelschman te doen hebben. Op 17 Maart 1848 werd Nicholl te Tipton bij Birmingham geboren. Zijn opleiding ontving hij voornamelijk van zijn vader. Na een drietal jaren in Dudley en Stoke on Trent als organist werkzaam te zijn geweest, vertrok Nicholl naar Amerika, waar hij zich naam heeft gemaakt als organist (1870—'78 te Pittsburg aan de St. Paul's Cathedral en later aan de Presbyteriaansche Kerk) en vooral als componist. In 1878 vestigde hij zich te New-York, waar hij op 10 Maart 1922 overleed.

De meeste zijner composities zijn dan ook in Amerika uitgegeven en zijn in Europa niet bekend geworden, wat het lot schijnt te zijn van veel in Amerika uitgegeven muziek. (Zoo ook de bij Schirmer te New-York uitgekomen Bach-uitgave van Schweitzer en Widor.)

Het oordeel van den bekenden Engelschen musicus Dr. Eaglefield Hull over Nicholl en zijn composities is zeer gunstig. Hij acht de preludia en fugae van Nicholl te behooren tot de mooiste, die in de laatste honderd jaar voor orgel zijn geschreven.

Het kenmerkende van Nicholl's composities is allereerst de zeer veelvuldige toepassing van de contrapuntische schrijfwijze en ten tweede de orkestrale behandeling van het orgel. Wat het eerste betreft, valt bij de bestudeering der composities op, dat Bach de groote leermeester van den componist is geweest, maar direct moet daarnaast worden opgemerkt, dat Nicholl niet de slaafsche navolger wordt, die eigenlijk niet anders levert dan een minderwaardige copie. Nicholl weet de moderne harmonische gevoelens toe te passen op den Bachstijl, en daardoor frissche moderne muziek te scheppen. Evenals Bach, schrijft ook Nicholl heel wat preludia en fugae (voor zoover mij bekend is, zijn er 36 van hem uitgegeven: bij Peters 12, bij Breitkopf und Härtel 12 en bij Schirmer 12), maar de klankkleur, de accoördvorming is zeer verschillend.

De orkestrale behandeling van het orgel is meer Engelsche en Amerikaansche organisten eigen en vindt zijn verklaring in de ontwikkeling van den orgelbouw in Engeland. Ongeveer een eeuw geleden waren de Engelsche orgels over het alge-

„tot de oudste behooren, waar de herinnering „aan toe reikt; wanneer ze niet vertrouwd en ver- „smolten wordt met alles wat het wisselend leven „in het middelpunt der persoonlijkheid achter liet „blijven."

Zeker de religieuze begrippen zijn zwaar. Maar is het ook niet te zeggen van die der natuurwetenschap? Met zon, maan en sterren is het kind van zijn jeugd aan vertrouwd. Ze prikkelen zijn zucht om te weten. Ze liggen hem zeer na. Maar van hun grootte, hun bouw, de afstanden enz. enz. begrijpen, ja weten kinderen niet. — Toch kan men ze niet uit de kinderwereld bannen, al zullen hun begrippen in dezen ver van juist zijn.

Wie met Calvin gelooft, dat het zaad der religie, de zin voor het divine, door God zelf in het kinderhart is gelegd, dat het onafscheidelijk met zijn natuur gegeven is, voor die is de zaak uitgemaakt. Trouwens de vraag, of kinderen de geestelijke kracht ontvingen om religieuze gedachten, al is het dan niet in hun volle draagwijde, op te nemen en te verstaan, in het hart te gevoelen en te beseffen en als werkzame kracht in zich op te nemen, is door de feiten van iedere tijd bevestigend beantwoord. Het bevel: Voedt uw kinderen op in de leering en vermaning des Heeren, maakt aan alle tegenspraak een eind. En Jezus zegt in weerwil van de ongeschiktheid der kinderen om de diepten van Zijn gedachten te meten: Laat de kinderen tot Mij komen, want hunner is het koninkrijk. En dat o.m. ook omdat hartstocht en twijfel hun vreemd zijn, omdat hun blik niet te beneveld is, om de schemerende bergen te zien en omdat hun dankbare ontvankelijkheid en de vlucht van hun phantasie zonder moeite de hooge gang neemt, waartoe het verstand der verstandigen zich tavergeefs afpijnigt. Mits Gods Geest ze geleidt. Van Rousseau kunnen we in deze weinig anders dan dwaling leeren.

STRIKWERDA.